

Оиџен Б. Вујовић

Универзитет у Приштини – Косовска Митровица

ogvujovic@yahoo.com

ORCID ID: 0000-0003-2505-5123

ДЕРЕЛИКЦИЈА И ФУРТУМ

Сажетак: У чланку су анализиране норме о дереликцији и у одговарајућој мери норме о одржају и фурутуму, које се налазе у Јустинијановим Дигестима и у Гајевим Институцијама. Ради се о повезаним питањима, јер стицање својине на некој ствари путем окупације, или одржаја не сме да пренебрегне вољу власника ствари. Наравно, уколико ствар има власника. Иначе, била би реч о крађи, или другим видовима противправног поседувања. Коначна брана да неко одржајем стекне туђу ствар је ипак стварна воља власника ствари. Као што се ствар не може смањити највишеуколикост је власник није одбацио својом слободном вољом и на јасан начин. Воља власника да се одрекне ствари (да је дерелинквир) се углавном оледа у његовом фактичком понашању (његовом нечињењу), а не у некаквом формалном акту.

Кључне речи: *derelictio, occupatio, usucapio, lex Atinia de usucapione, furtum.*

1. УВОД

Можда ће некоме на први поглед бити необично што су предмет анализе и упоређивања у овом чланку два питања која, чини се, и немају неких битнијих додирних тачака. Међутим, то је само на први поглед. Постоји једна врло битна додирна тачка. То је воља власника ствари. Без тог елемента не би било ни дереликције као правне установе, а ни фурутума као деликта. Може бити украдена само она ствар које се власник није одрекао, као што окупацијом може бити стечена само она ствар које се власник јасно одрекао. То да може бити украдена само она ствар које се власник није одрекао је чињеница која није била везана само за однос фурутума и дереликције, него за све облике крађе.

Воља власника ствари је квалитет који је везан за многе појаве у римском приватном праву. Приватни простор је био дефинисан слободном вољом субјекта права и био је неповредив, јер је сама воља субјекта сматрана неприкосновеном. Воља власника ствари је у римском праву штавише била, колико је то могуће, и фактички заштићена. На тај начин су и фактички, а не само форме ради, били заштићени његови приватни интереси.

2. КРАЂА, ОДРЖАЈ И ДЕРЕЛИКЦИЈА

Атинијев закон о одржају (*Lex Atinia de usucapione*), из другог века пре Христа, је дозвољавао одржај украдених ствари само уколико оне пре тога буду враћене власнику. Тако су створени услови да власник колико је то могуће буде и фактички заштићен од уцена и принуда појединаца или група.¹ Ако он има ствар у свом физичком поседу онда има основни предуслов да је самостално и слободно, користи, управља и располаже њоме.

Тај предуслов је доживео и додатну разраду. Па, тако Трифонин каже:

*Si ad dominum ignorantem perveniret res bligat vel vi possessa, non videatur in potestatem domini reversa, ideo nec si post talem domini possessionem bona fide ementi venierit, usucapio sequitur.*²

Превод: Ако неко, без упознавања власника са тиме, врати ствар коју је украо или силом запосео, неће се сматрати да је она враћена под контролу власника. Исто тако нема одржаја ако би се после таквог власничког поседовања та ствар продала у доброј вери.

Логично је да не може бити фактичке заштите воље власника уколико он није у сваком тренутку упознат са стварним стањем када је у питању предмет његовог власништва. Предуслов фактичке контроле је свесна контрола.

Атинијев закон предвиђа да чак и када се ствар украде од повериоца (*creditori*), или послугопримца, она се враћа власнику, а не повериоцу нити

¹ О томе вид. Огњен Вујовић, „Поседи Деспота Ђурђа Бранковића у Угарској у контексту политичких односа Србије и Угарске“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Сагу* 3/2019, 1006 и даље. Вид. Огњен Вујовић, *Furtum у њрејкласичном њраву*, Косовска Митровица 2018, 49-105. О самој залози и прибављању својине на предмету залогe више вид. Магдолна Сич, Милан Милутин, „Прибављање својине на предмету залогe од стране заложног повериоца у римском праву (*imperatio domini*)“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Сагу* 2/2016.

² D. 47. 2. 87 (86) *Tryphoninus libro nono disputationum*, <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr>, 08. 04. 2023.

послугопримцу.³ На овај начин су додатно онемогућене злоупотребе других лица када су положај и интерес власника у питању. Уколико се ствар врати власнику под непосредну фактичку контролу, онда је то најсигурнији начин да се избегне ефекат свих накнадних нелегитимних интереса, или њиховог евентуалног удруживања, на онемогућавање власника да слободно управља својим интересима поводом те ствари.

Уколико неко украде ствар никако је не може стећи одржајем. При том је непремостива препрека одржају намера да се ствар украде (*animus furandi*), да се стекне противправна имовинска корист. То је зато што је прва страна те медаље, те намере, *ἰοσυῖταις συῖροῖτο воῶι власника σῖβари*. Гај о томе говори у следећим параграфима:

*Quod ergo uulgo dicitur furtiuarum rerum et ui possessarum usucapionem per legem XII tabularum prohibitam esse, non eo pertinent, ut ne ipse fur quiue per uim possidet, usucapere possit (nam huic alia ratione usucapio non competit, quia scilicet mala fide possidet), sed nec ullus alius, quamquam ab eo bona fide emerit, usucapiendi ius habeat.*⁴

Превод: Уобичајено је да се каже да украдене и силом стечене ствари не могу да се стекну одржајем по Закону дванаест таблица. Не припада ни лопову ни оном ко је силом дошао у посед да могу одржајем стећи (њима се из другог разлога не допушта узукапија, јер су злонамерни држаоци), па ни било ко други, па био то и онај ко је савесно купио, нема права одржајем стећи.

*Vnde in rebus mobilibus non facile procedit, ut bonae fidei possessori usucapio competat, quia qui alienam rem uendidit et tradidit, furtum committit; idemque accidit etiam, si ex alia causa tradatur. Sed tamen hoc aliquando aliter se habet; nam si heres rem ieryc commodatam aut locatam uel apud eum depositam existimans eam esse hereditariam, uendiderit aut donauerit, furtum non committit; item si is, ad quem ancillae ususfructus ieryct, partum etiam suum esse credens uendiderit aut donauerit, furtum non committit; furtum enim sine affectu furandi non committitur. Aliis quoque modis accidere potest, ut quis sine uitio furti rem alienam ad aliquem transferat et efficiat, ut a possessore usucapiatur.*⁵

Превод: Дакле, када се ради о покретној ствари није могуће да је тек тако савесни држалац стекне узукапијом. Ко туђу ствар прода и преда починио је крађу (фуртум). Исто се дешава и када по другом основу преда. Некада је другачије. Тако ако наследник, у уверењу да припада заоставштини оно што је покојник узео на послугу или што је изнајмио или примио на оставу, то прода или поклони, није починио крађу. Исто тако ако онај који има плодоуживање над робињом, верујући како је њен пород заправо у његовој својини,

³ D. 41. 3. 4. 6.

⁴ Gaius. Inst. 2. 49., <https://www.thelatinlibrary.com/gaius2.html#49>, 06. 04. 2023. год.

⁵ Gaius. Inst. 2. 50., <https://www.thelatinlibrary.com/gaius2.html#50>, 06. 04. 2023. год.

прода га или поклони, не чини крађу. Фуртум се не може починити без намере да се почини (*affectus furandi*). На друге начине се, такође, може десити да неко, без крађе, туђу ствар пренесе на другог и да тако омогући да је држалац стекне одржајем.

*Fundi quoque alieni potest aliquis sine vi possessionem nancisci, quae uel ex neglegentia domini uacet, uel quia dominus sine successore decesserit uel longo tempore afuerit: quam si ad alium bona fide accipientem transtulerit, poterit usucapere possessor; et quamuis ipse, qui uacantem possessionem nactus est, intellegat alienum esse fundum, tamen nihil hoc bonae fidei possessori ad usucapionem nocet, cum improbata sit eorum bligates, qui putauerint furtiuum fundum fieri posse.*⁶

Превод: Над туђим земљиштем је могуће успоставити државину без силе, ако је немарношћу власника напуштено, или ако је власник преминуо, а да није одредио наследника, или је дуже време био одсутан. Ако други, уз добру веру, прими (земљиште), може да постане узукапиони држалац. Ово, иако онај ко је напуштено (земљиште) узео у државину сазна да је земљиште туђе. То никако савесног држаоца не спречава да одржајем стекне (земљиште), јер није прихваћено мишљење оних који сматрају да је могуће украсти земљиште.

Коначна брана да неко одржајем стекне туђу ствар је ипак воља власника ствари. То што је немогуће да земљиште буде предмет крађе, то не мења на снази тог закључка. Могуће је да савесни стицалац одржајем стекне напуштено земљиште. Наравно, све док власник не покаже вољу да поврати ствар, одржај тече.

Дакле, воља власника да се одрекне ствари (да је дерелинквира) се углавном огледа у његовом фактичком понашању (његовом нечињењу), а не у некаквом формалном акту. Барем је тако судећи по доступним изворима. Управо зато на значају добија питање фактичке заштите власника ствари.

У сваком случају, дереликција подразумева да се власник својом слободном вољом одрекао ствари. Овакав закључак се намеће сам по себи ако се има у виду оно што извори кажу о крађи. Тако, ако неко зна да ствар није дерелинквирана заправо чини крађу.

*Iavolenus libro 11 ex Cassio: Quaecumque res ex mari extracta est, non ante eius incipit esse qui extraxit, quam dominus eam pro bligate habere coepit.*⁷

Превод: Било која ствар која је извађена из мора не постаје својина онога ко ју је извукао док власник не почне да је сматра за дерелинквирану.

То значи да се на неки начин морало јасно утврдити да ли је власник дерелинквирао ствар коју је однело море. Да би се то десило вероватно је

⁶ Gaius. Inst. 2. 51., <https://www.thelatinlibrary.com/gaius2.html#51>, 06. 04. 2023. год.

⁷ D. 41. 1. 58., <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 07. 04. 2023.

требало контактирати власника. Овде се намеће као потребно извесно поређење са решењем које је предвиђено Атинијевим законом о одржају. По том закону украдена ствар се може стећи одржајем уколико се претходно врати власнику. Тиме је фактички заштићена слободна воља власника ствари. Фактички је заштићена, колико је то било могуће, од злоупотреба, принуде и уцене. Може се рећи да је цитирано Јаволеново мишљење о ствари која је извађена из мора морало следити тај стандард фактичке заштите воље власника, који је успоставио давни Атинијев закон о одржају. Не види се препрека претпоставци да се слично поступало и када је реч о окупацији.

У сваком случају чувени Улпијан, који је писао након Јаволена, нам предочава који су елементи требали да се стекну да би ствар која је пронађена у мору могла да се сматра дерелинквираном:

*Si iactum ex nave factum alius tulerit, an furti teneatur? Quaestio in eo est, an pro derelicto habitum sit. Et si quidem derelinquentis animo iactavit, quod plerumque credendum est, cum sciat periturum, qui invenit suum fecit nec furti tenetur. Si vero non hoc animo, sed hoc, ut, si salvum fuerit, haberet: ei qui invenit auferendum est, et si scit hoc qui invenit et animo furandi tenet, furti tenetur. Enimvero si hoc animo, ut salvum faceret domino, furti non tenetur. Quod si putans simpliciter iactatum, furti similiter non tenetur.*⁸

Дакле, овде постоје три исцртана елемента која јасно указују када се једна ствар може третирати као дерелинквирана: 1) онај ко је избацио ствари имао је намеру да их избаци (*animo iactavit*); 2) био је свестан да ће ствари пропасти (*cum sciat periturum*) и 3) пристао је на то да онај ко их пронађе може да их присвоји (*qui invenit suum fecit*).

Дакле, претпостављамо да је требало контактирати власника тих ствари да би се утврдила истина. Наравно, претпостављамо да је требало узети у обзир и целокупне објективне околности датог случаја. Претпостављамо да су те околности губиле на значају уколико би се појавио некадашњи власник ствари који тврди да се није одрекао ствари. Чини се да први елемент његовој вољи увек даје за право. У сваком случају остали део овог параграфа говори томе у прилог. Јер, уколико постоје ова три елемента онда само нема одговорности за крађу на страни онога ко одбачене ствари присвоји. Не значи и да је дефинитивно стекао својину. Наиме, уколико онај ко је ствари избацио није имао такву намеру, него ако ствари преживе да може опет да их узме у posed, онда он може да их узме од онога ко их је пронашао. Ако проналазач зна за то (да се не ради о дереликцији), али их ипак присвоји, биће одговоран за фуртум. Али, ако је узео ствари само да би их сачувао, онда

⁸ D. 47. 2. 43. 11., <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 09. 04. 2023.

нема крађе. Нити има одговорности за крађу уколико је једноставно убеђен да је ствар одбачена.

Јасно је да је све ово сконцентрисано на уважавање пре свега саме воље власника. Слично као што је то радио Атинијев закон о одржају.

3. ДЕРЕЛИКЦИЈА

*Nemo potest pro bligate usucapere, qui falso existimaverit rem pro derelicto habitam esse.*⁹

Превод: Нико ко има погрешну процену да је ствар напуштена не може да је стекне одржајем као да се ради о напуштеној ствари.

Наравно, познато је да уколико се власник одрекне ствари, уколико је напусти, онда та ствар само може бити предмет окупације, а не одржаја. Чему онда помињање одржаја?

Ван дер Мерве је изнео занимљиву претпоставку да се овде ради о *res mancipi* за коју се захтевала узукапија. Ту је нагласак стављен на то да је потребно имати *iusta causa* за стицање власништва. Зато није потребно да се поуздано зна да се власник одрекао ствари. Довољно је да се просто верује да је реч о напуштеној ствари иако се не зна ни ко је заправо био њен власник.¹⁰

Дер Мерве на основу три примера правника Павла закључује да је он увек стицање *res derelicta* видео преко *traditio*, а не као *occupatio*.¹¹

У сваком случају, Дер Мерве закључује да примере у D. 41. 7. 6 и D. 41. 7. 7. треба разумети тако да Јулијан (а на одговарајућем месту и Јаволен) говори у негативном смислу. Наиме, ствари које нису *res derelictae* никада не могу бити стечене узукапијом. Такође, уколико заиста нису напуштене не може бити правног основа за узукапију.¹² Павлово мишљење, пак, може бити схваћено само тако да указује на позитиван случај. Наиме, може се стећи узукапијом само ако верујемо да се ради о *res nullius*.¹³

Било како било, код Помпонија у D. 41. 7. 5. се не спомиње *res nullius*, него *res derelicto*, а ни код Павла у D. 41. 7. 4. Суштински, за нас је битно да без јасне и слободне воље власника једна ствар не може бити третирана као напуштена. Зато не може ни да буде стечена од стране другог лица. Као што нема крађе уколико се не поступа супротно вољи власника ствари.

⁹ D. 41. 7. 6., <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 07. 04. 2023.

¹⁰ Вид. С. G. Van der Merwe, "Animus Occupandi," *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg (Journal for Contemporary Roman-Dutch Law)* 4/1967, 333.

¹¹ *Ibid.*, 334.

¹² *Ibid.*, 335.

¹³ *Ibid.*

Тако се каже да уколико је ствар напуштена, онда она постаје предмет окупације. Ствари престају да буду наше истим начином како се стичу.

*Ulpianus libro 12 ad edictum, Si res pro bligate habita sit, statim nostra esse desinit et occupantis statim fit, quia isdem modis res desinunt esse nostrae, quibus acquiruntur.*¹⁴

Из овог Улпијановог текста је сасвим јасно да се напуштена ствар стиче окупацијом.

*Pro derelicto rem a domino habitam si sciamus, possumus acquirere.*¹⁵

Превод: Уколико знамо да власник држи до тога да је напустио ствар, она се може стећи.

Дакле, морамо поуздано знати да је власник својом вољом одбацио својину на ствари.

*Paulus libro 15 ad Sabinum, Id, quod pro derelicto habitum est et haberi putamus, usucapere possumus, etiam si ignoramus, a quo derelictum sit.*¹⁶

Превод: Оно што се држи да је напуштено (*pro bligate*) и што мислимо да је тако, може се стећи одржајем, иако се не зна ко је то напустио.

Дакле, ствар мора бити дерелинквирана несумњивим фактичким путем. То опет значи да је било потребно да прође неко време у коме је власник (иако би био и непознат) показао незаинтересованост за ту ствар и да је из тога јасно да ју је напустио. Поред тога, вероватно је било могуће да стицалац тражи од власника да се изјасни да ли је ствар напустио и да овај то и учини. Из цитираног Павловог параграфа се може закључити да су биле редовне ситуације када се знало ко је напустио ствар. Само изузетно се није знало. Тако долазимо до следећа два мишљења о дерелинквирању која су понудили римски правници. Павле нас извештава да је, с једне стране, то учинио Прокул, а са друге, Јулијан.

Paulus libro 54 ad edictum, Pro derelicto rem a domino habitam si sciamus, possumus acquirere.

*Sed Proculus non desinere eam rem domini esse, nisi ab alio possessa fuerit: Iulianus desinere quidem omittentis esse, non fieri autem alterius, nisi possessa fuerit, et recte.*¹⁷

¹⁴ D. 41. 7. 1., <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 07. 04. 2023.

¹⁵ D. 41. 7. 2. pr., <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 07. 04. 2023.

¹⁶ D. 41. 7. 4., <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 07. 04. 2023.

¹⁷ D. 41. 7. 2. pr-1., <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 07. 04. 2023

Превод: Ако знамо да је власник напустио ствар (дерелинквирао је), можемо је стећи. Тако Прокул каже да та ствар не престаје да буде власникова све док је други не запоседне. Јулијан каже да престаје, али да не постаје туђа док то лице не уђе у посед ствари, што је тачно.

Павле се определио за Јулијаново мишљење. Рекло би се да то значи да је немарност власника према ствари морала бити очигледна пре њеног запоседања од другог лица. Да није требало да доживи потврду у власниковом нереаговању када је неко други запоседне. То је могло тако да се тумачи само ако је из неких кључних поступака и нереаговања власника било очигледно да је он дерелинквирао ствар. Да ли је овакво тумачење могло да заштити стварну вољу власника ствари? У сваком случају, то се не може адекватно сагледати без успостављања везе са, на почетку овог поглавља, цитираним параграфом D. 41. 7. 6. (у коме је такође наведено мишљење Јулијана) да онај ко има погрешну представу да је ствар дерелинквирана не може да је стекне одржајем. Вероватно би то значило да се подразумева да је он свакако није могао стећи окупацијом, али и да је, пошто нема окупације, није могао стећи ни одржајем. Вероватно се у пракси показало да је било потребно одговорити на та два питања сукцесивно.

У сваком случају погрешна представа да је ствар дерелинквирана (воља власника ту служи као непремостива препрека) онемогућава и окупацију, не само одржај. Друга страна те медаље каже да само јасна ситуација да се ради о дерелинквираној ствари омогућава да ствар пређе у туђе власништво.

Својеврсну потврду такав наш закључак налази и у следећем Помпонијевом параграфу:

*Pomponius libro 32 ad Sabinum, Si id, quod pro derelicto habitum possidebas, ego sciens in ea causa esse abs te emerim, me usucapturum constat nec obstare, quod in bonis tuis non fuerit: nam et si tibi rem ab uxore donatam sciens emero, quia quasi volente et concedente domino id faceres, idem iuris est.*¹⁸

Превод: Ако поседујеш нешто што се сматра напуштеним (напуштена ствар), и ја, знајући да је тако, купим то, стећи ћу одржајем и није препрека што (та ствар) није у твојој имовини. Исто се право примењује ако од тебе, знајући то, купим оно што ти је жена поклонила, јер је то учињено са вољом и уз пристанак власника.

Чини се да би се овај параграф могао разјаснити ако се има у виду оно што је у оквиру претходног поглавља већ речено о Гајевом примеру изнетом у Gaius. Inst. 2. 51. Ту се ради о примеру када неко, без крађе, туђу ствар пренесе на другог и тако омогући да је то лице стекне одржајем. С друге

¹⁸ D. 41. 7. 5. pr., <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 07. 04. 2023.

стране, можда би се могло претпоставити и да је у D. 41. 7. 5. пр. реч о томе да је продавац окупирао напуштenu ствар и онда ју је након неког времена продао купцу. Ствар је била *res mancipi* па ју је неформално предао, те се сада купац налази у року за одржај. Било како било, у цитираном Помпонијевом параграфу се уопште не доводи у питање да се ради о дерелинквираној ствари.

Напуштена ствар тренутком запоседања постаје онога ко ју је запосео.

*Pomponius libro 32 ad Sabinum, Id, quod quis pro bligate habuerit, continuo meum fit: sicuti cum quis aes sparserit aut aves amiserit, quamvis incertae personae voluerit eas esse, tamen eius fierent, cui casus tulerit ea, quae, cum quis pro derelicto habeat, simul intellegitur voluisse alicuius fieri.*¹⁹

Превод: Оно што је неко напустио одмах постаје моје. Као што када неко растерује или пушта птице, иако не зна за особу за коју би желео да их има, оне постају власништво онога коме их случај однесе. Сматра се да онај ко напусти (ствар) истовремено жели да је неко други преузме.

Дакле, по Помпонију, онај ко се одрекне ствари јасно је исказао вољу да жели да је неко други истовремено преузме у своје власништво.

Катанчевић указује на то да се у класичном периоду римског права сматрало да својина прати ствар која је њен предмет. Она припада власнику све док он не одустане од ње.²⁰ Дереликција је била акт воље власника.²¹

Када је реч о тој вољи онда опет долазимо до примера где се ради о стварима које је неко невољно изгубио. Тако:

*Quod ex naufragio expulsus est, usucapi non potest, quoniam non est in derelicto, sed in deperdito.*²²

Превод: Оно што је излетело у бродолому не може бити предмет одржаја, јер није дерелинквирано него изгубљено.

*Idem iuris esse existimo in his rebus, quae iactae sunt: quoniam non potest videri id pro derelicto habitum, quod salutis causa interim dimissum est.*²³

Превод: Мислим да се исто правило примењује када је у питању терет избачен са брода. Не може се сматрати да је напуштено оно што је привремено одбачено у интересу безбедности.

Ове параграфе о терету избаченом са брода је немогуће разумети без сталног увида у цитирани параграф D. 47. 2. 43. 11. у коме Улпијан даје еле-

¹⁹ D. 41. 7. 5. 1., <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 07. 04. 2023.

²⁰ Andreja Katančević, *Načini sticanja svojine u rimskom pravu*, Beograd 2017, 57.

²¹ *Ibid.*, 58.

²² D. 41. 2. 21. 1., <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 07. 04. 2023.

²³ D. 41. 2. 21. 2., <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 07. 04. 2023.

менте на основу којих се може одредити када се сматра да је нека ствар, која је избачена са брода услед невоље, дерелинквирана. Само када се испуне сви ти елементи тек онда се може рећи да избачена ствар никако не може бити предмет крађе (фуртума) од стране онога ко је након тог догађаја присвоји.

Уколико имамо у виду да је у судском поступку поводом фуртума, оправданом употребом фикције могао да се појави и перегрин, било у улози тужиоца, било у улози туженог, онда можемо претпоставити да су и његова воља и интереси могли бити заштићени и по питању дереликције.²⁴

3.1. Дереликција и фуртум

Јасно је да је за фуртум, поред тога што није било сагласности власника, била потребна и намера за присвајањем имовинске користи (*blig faciendo*):

*Qui alienum quid iacens blig faciendo causa sustulit, furti obstringitur, sive scit cuius sit sive ignoravit: nihil enim ad furtum minuendum facit, quod cuius sit ignoret.*²⁵

Особа која је испољила једну такву намеру је одговорна за крађу ствари без обзира да ли је знала ко је власник. Довољно је да је била свесна да се ради о ствари које се власник, ма ко био, није одрекао.

Једино уколико је власник дерелинквирао ствар, не може бити фуртум, па чак и да је ствар присвојена са намером крађе:

*Quod si dominus id dereliquit, furtum non fit eius, etiamsi ego furandi animum habuero: nec enim furtum fit, nisi sit cui fiat: in proposito autem nulli fit, bligatum cum placeat sabini et bliga bligates existimantium statim bligatum esse desinere rem, quam derelinquimus.*²⁶

Превод: Ако је власник дерелинквирао ствар, не могу починити фуртум, чак и да сам то учино са намером за крађом. Не може бити крађе ако нема онога од кога се нешто краде. У предложеном случају (ствар) не припада никоме. По мишљењу Сабина и Касија ствар је наша све док је се не одрекнемо.

*Sed si non fuit derelictum, putavit tamen derelictum, furti non tenetur.*²⁷

Превод: Чак и да (ствар) није напуштена, а (онај ко је дошао у додир са њом) мислио је да је напуштена, неће бити фуртума.

²⁴ О перегринима и њиховом укључивању у приватноправни промет више вид. Огњен Вујовић, „Утицаји римског права на европско приватно право“, *Српска јолијичка мисао* 3/2017, 199-200.

²⁵ D. 47. 2. 43. 4., <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 09. 04. 2023.

²⁶ D. 47. 2. 43. 5., <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 09. 04. 2023.

²⁷ D. 47. 2. 43. 6., <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 09. 04. 2023.

Нема фуртума, али не може бити ни стицања ствари, било окупацијом, било одржајем.

Очигледно је да је за фуртум најбитнија намера да се ствар украде од власника. Намера да се стекне противправна имовинска корист приликом доласка у додир са неком ствари.

*Sed si neque fuit neque putavit, iacens tamen tulit, non ut lucretur, sed redditurus ei cuius fuit, non tenetur furti.*²⁸

Превод: Ако није имао намеру да стекне имовинску корист, него је подигао (ствар) која је лежала, са намером да је врати ономе коме припада, није одговоран за фуртум.

*Proinde videamus, si nescit cuius esset, sic tamen tulit quasi redditurus ei qui desiderasset vel qui ostendisset rem suam, an furti obligetur. Et non puto obligari eum. Solent plerique etiam hoc facere, ut libellum bligates continentem invenisse se et redditurum ei qui desideraverit: hi ergo ostendunt non furandi animo se fecisse.*²⁹

Превод: Размотримо случај када неко, не знајући чија је (ствар), подигне је како би је вратио ономе ко тврди да је његова или ко је доказао да је ствар његова. Да ли је одговоран за крађу? Сматрам да није одговоран. Зато што има много оних који то раде и који истакну писано обавештење (*libellum*) да су пронашли нешто и да ће га вратити ономе ко је (ствар) потражује. Такви не показују намеру за крађом.

Улпијан овде сведочи о изгледа честом случају да се истакне писано обавештење да је ствар којој се не зна власник пронађена и да ће бити враћена власнику када контактира проналазача. Можемо претпоставити да је, уколико се након неког периода нико не јави да преузме ствар као власник, та ствар оправдано сматрана дерелинквираном.

*Quid ergo, si ehuretra quae dicunt petat? Nec hic videtur furtum facere, etsi non probe petat aliquid.*³⁰

Превод: Шта ако проналазач захтева награду? Не мислим да је тада починио фуртум, иако његов захтев не може наићи на одобравање.

*Si quis sponte rem iecit vel iactavit, non quasi pro derelicto habiturus, tuque hanc rem tuleris, an furti teneris, Celsus libro duodecimo digestorum quaerit. Et ait: si quidem putasti pro derelicto habitam, non teneris. Quod si non putasti, hic dubitari posse ait: et tamen magis defendit non teneri, quia, inquit, res non intervertitur ei, qui eam sponte reiecit.*³¹

²⁸ D. 47. 2. 43. 7., <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 09. 04. 2023.

²⁹ D. 47. 2. 43. 8., <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 09. 04. 2023.

³⁰ D. 47. 2. 43. 9., <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 09. 04. 2023.

³¹ D. 47. 2. 43. 10., <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 09. 04. 2023.

Превод: Ако неко својевољно остави ствар, или је одбаци, али не да би је дерелинквирао, и ти је покупиш, да ли си одговоран за фуртум? То је питање које је Целз поставио у дванаестој књизи (својих) дигеста. Он каже да ако си мислио да је напуштена (ствар) онда нема одговорности. Ако ниси тако мислио (да је напуштена), онда има простора за сумњу. Ипак и тада нема одговорности, јер не може се изокренути ствар, ипак се ради о својевољно одбачној ствари.

Изгледа да овде Улпијан има у виду случај где је неко злонамерно одбацио своју ствар. Учинио је то како би могао да позове на одговорност за крађу лице које такву ствар присвоји. Наравно да би било апсурдно да за такво нешто буде награђен.

Нико ко сматра да делује уз сагласност власника не чини фуртум, а не може бити одговоран ни за деликт преваре. Лопов је само онај ко свесно поступа супротно вољи власника:

*Recte dictum est, qui putavit se domini voluntate rem attingere, non esse furem: quid enim dolo facit, qui putat dominum consensurum fuisse, sive falso id sive vere putet? Is ergo solus fur est, qui adtrectavit, quod bliga domino se facere scivit.*³²

Улпијан каже и да уколико је неко убеђен да делује противно вољи власника ствари, а власник то ипак одобрава, онда нема фуртума иако онај ко делује не зна за такву власникову вољу:

*Per contrarium quaeritur, si ego me bliga domino facere putarem, cum dominus vellet, an furti bliga sit. Et ait Pomponius furtum me facere: verum bligates, ut, cum ego velim eum uti, licet ignoret, ne furti sit bligates.*³³

Дакле, ипак је власникова воља коначна пресуда.

4. ЗАКЉУЧАК

Погрешна представа да је ствар дерелинквирана онемогућава и окупацију, не само одржај.

Воља власника да се одрекне ствари (да је дерелинквира) се углавном огледа у његовом фактичком понашању (његовом нечињењу), а не у некаквом формалном акту. Барем је тако судећи по доступним изворима. Управо зато на значају добија питање фактичке заштите власника ствари. Одржај подразумева државину као појаву фактичке контроле ствари. Атинијевим за-

³² D. 47. 2. 46. 7., <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 09. 04. 2023.

³³ D. 47. 2. 46. 8., <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 8. 12. 2019.

коном о одржају је на најефикаснији могући начин покушано, а то значи да је покушано фактички, а не на папиру, да се заштити воља власника ствари. Крађа представља деликт којим се супротно вољи власника ствари долази у додир са њом како би се стекла противрпавна имовинска корист. Да не би било крађе потребно је било да власник у сваком тренутку буде упознат са фактичком судбином своје ствари.

Међу правилима о дерелинквирању ствари и њеног следственог стицања окупацијом се налази и помињање одржаја. То је зато што је било потребно јасно одговорити да онај ко погрешно мисли да је ствар дерелинквирана, не само да је не може стећи окупацијом, него је не може стећи ни одржајем.

Судећи по доступним изворима, воља валсника ствари је коначна пре-суда.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Извори

Digesta, <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, последњи приступ 09. 04. 2023. год.

Gaius, Institutiones, <https://www.thelatinlibrary.com/gaius2.html#49>, последњи приступ 06. 04. 2023. год.

Литература

Andreja Katančević, *Načini sticanja svojine u rimskom pravu*, Beograd 2017;

Магдолна Сич, Милан Милутин, „Прибављање својине на предмету залоге од стране заложног повериоца у римском праву (*imperatio domini*)“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 2/2016;

C. G. Van der Merwe, “Animus Occupandi,” *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg (Journal for Contemporary Roman-Dutch Law)* 4/1967;

Огњен Вујовић, „Поседи Деспота Ђурђа Бранковића у Угарској у контексту политичких односа Србије и Угарске“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 3/2019;

Огњен Вујовић, „Утицаји римског права на европско приватно право“, *Српска њолишчка мисао* 3/2017;

Огњен Вујовић, *Furtum у њрејкласичном ѡраву*, Косовска Митровица 2018.

Ognjen B. Vujović
University of Priština – Kosovska Mitrovica
ogvujovic@yahoo.com
ORCID ID: 0000-0003-2505-5123

Derelictio and Furtum

Abstract: *The article analyzes the norms on derelictio and, to an appropriate extent, the norms on usucapio and furtum, which are displayed in Justinian's Digests and in Gaius' Institutions. These are related issues, because the acquisition of ownership of a thing through occupatio or usucapio must not ignore the will of the owner of the thing. Of course, if the thing has an owner. Otherwise, it would be a matter of theft, or other types of illegal behavior. The final obstacle keeping someone from acquiring someone else's thing is the actual will of the owner of the thing. Just as the thing cannot be considered abandoned if the owner has not rejected it of his own free will and in a clear way. The will of the owner to give up the thing (pro derelicto) is mainly reflected in his factual behavior (his inaction) and not in some formal act.*

Keywords: *derelictio, occupatio, usucapio, lex Atinia de usucapione, furtum.*

Датум пријема рада: 11.04.2023.

Датум прихватања рада: 20.04.2023.